

Ortanın Solu Akımı

Cemal Fedayi *

I. Giriş

Ortanın Solu akımı, CHP'nin ideolojik tarihinde önemli bir dönemi ve bir kırılmayı ifade etmektedir. Ortanın Solu akımı, sadece CHP için değil Türk siyasal hayatı için de önemli bir dönemi ve hareketi temsil eder. Ortanın Solu akımı ile birlikte Türk sosyal demokrasisinin temelleri atılmıştır. Ortanın Solu akımı zaman dilimi olarak esas itibarıyla 1960'lı ve 70'li yıllarda tezahür etmesine rağmen etkisi günümüze kadar yansımıştır. DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, sonraları "demokratik sol" deyimini tercih etse de, Ortanın Solu akımının kurucularındandır. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Ortanın Solu akımının beyin takımı niteliğindeki, bir zamanların "Mülkiye Cuntası"nın üyelerindedir. Son olarak, yeniden ortanın solundan bahseden, CHP'nin müstakbel lider adaylarından Kemal Derviş, Ortanın Solu ekibinin yayın organı olan *Özgür İnsan* dergisi çevresinde bulunmuş bir siyasetçidir. Bu nedenle, günümüzün sosyal demokrat ve demokratik sol siyasetini anlayabilmek ve anlamlandırabilmek için, bu siya-

setlerin kökeni olan Ortanın Solu akımının doğru bir şekilde bilinmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada Ortanın Solu akımının doğuşu, fikrî kökenine inilerek ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda özellikle Ortanın Solu akımının entelektüel kökeni üzerinde durulacaktır. Daha sonra, İsmet İnönü'nün Ortanın Solu'nu CHP'nin resmî çizgisi olarak ilânı üzerinde durulacaktır. Ortanın Solu akımı İnönü'nün düşündüğü amacın dışına çıktığı için, bu gelişme üzerinde ayrıca durulacaktır. Ortanın Solu deyimini 1970'li yılların başından itibaren terk edilme-ye başlanmıştır. Ecevit tarafından bu deyim yerine "demokratik sol" deyimini kullanılmaya başlanmıştır. 12 Eylül'den sonra hem CHP hem DSP Ortanın Solu deyimini kullanmamıştır. Uzun yıllar kimse tarafından kullanılmayan Ortanın Solu deyimini son yıllarda, Kemal Derviş tarafından kullanılmıştır. Bu çalışmada Ortanın Solu akımı, mümkün merteye birincil kaynaklar kullanılarak incelenmeye çalışılmıştır. Ortanın Solu akımının siyasal lideri Bülent Ecevit, entelektüel lideri ise Turan Güneş'tir. (Fedayi 2003: 81-86; Akat 1991: 203) Bu nedenle konu incelenirken, bu iki liderin görüş ve düşüncelerine geniş yer verilmiştir.

* Dr., Kırıkkale Üniv., İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

2. Ortanın Solu Akımının Doğuşu

Ortanın Solu politikası, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 1965 seçimlerinden kısa bir süre önce *Milliyet* gazetesine yaptığı açıklama ile resmen ilân edilmiştir. Kavram olarak 1965'te çıkmasına rağmen Ortanın Solu akımının 27 Mayıs öncesine kadar uzanan bir entelektüel geçmişi bulunmaktadır. Bu durumu anlayabilmek için Ortanın Solu akımının içinde yer alan ve iç içe geçmiş üç ol-guyu/süreci ortaya koymak gerekir. Ortanın Solu akımı, üç süreci birarada barındırmaktadır: İlkin, bir kamu örgütü/kurumu görünümündeki CHP'yi bir siyasal parti hâline getirmek; ikinci olarak, CHP'yi demokrat-laştırmak; son olarak da, CHP'yi sosyal demokratlaştırmak. Özetle ve topluca söylemek gerekirse, Ortanın Solu akımının esas amacı, CHP'yi "sosyal demokrat bir parti" hâline getirmektir.

Konuya bu bağlamda yaklaşıldığında Ortanın Solu akımının ilk fikrî izleri, CHP'nin 1959 yılında yapılan 14. Kurultay'ında ilân edilen "İlk Hedefler Beyannamesi"nde görülebilir. Bu Kurultay'ın özelliği, genel olarak liberal çizgide bir parti olan Hürriyet Partisi'nin¹ CHP'ye katılmasından sonra yapılan ilk kongre olmasıdır. Bu Kurultay, Hürriyet Partisi ile yapılan mutabakat sonucu varılan konuların görüşülmesi amacıyla toplanmıştır. Kurultaya damgasını da HP'liler vurmuştur. İlk Hedefler Beyannamesi'nin raportörü HP'li Turan Güneş, bu Beyanname'nin okunduğu oturumun başkanı da yine bir HP'li olan Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'dur. (Kumaş 1999: 94-95). İleride de görüleceği gibi, HP'li Turan Güneş, Ortanın Solu akımının entelektüel do-

kusunu oluşturmada birincil derecede önemli bir rol oynamıştır. (Fedayi 2003: 262-279) Bu etki nedeniyle Ortanın Solu akımı, içinde liberal bir damarın bulunduğu bir akım olarak gelişmiştir. Esasen sosyal demokrasi, siyasal liberalizmi de içermektedir. Avrupa'daki sosyal demokrat partiler, liberalizmin hak ve özgürlük ilkelerine ve liberal demokrasiye kesin olarak bağlıdır ve anti-demokratik yollara başvurmayı hiç bir şekilde doğru bulmamaktadırlar. (Yayla 1998: 60) Sosyal demokrasi, liberal devlet ile sosyal devleti, hukuksal adalet ile toplumsal adaleti birarada gerçekleştirmeyi önerir. (Kışlalı 1993: 95)

Sözkonusu İlk Hedefler Beyannamesi'nde ana hatlarıyla şu konuların altı çizilmiştir: "Antidemokratik yasalar, yöntem ve anlayış kaldırılacaktır. (...) Yasaların Anayasaya uygunluğunu denetleyecek bir anayasa mahkemesi oluşturulacaktır. Demokratik anlayışta, halk egemenliğine dayanan, sosyal adalet ve güvenlik ilkelerine dayanan bir devlet düzenine uygun anayasa oluşturulacaktır. Devlet başkanı yansız olacaktır. Yargıç güvencesi sağlanacaktır. Partizanca yönetime ve sosyal adaletsizliğe son verilecektir. Seçim güvenliği sağlanacak, nisbi temsile geçilecektir..."²

Bu Beyanname'nin Ortanın Solu akımının entelektüel kökeni bağlamında özel bir önemi vardır; bir anlamda bu metin Ortanın Solu'nun ilk çıkış noktası olmuştur. Bu hüküm destekler tarzda Ecevit de şu düşünceleri dile getirmiştir: "İlk Hedefler Bildirgesi, çok partili yaşama geçildikten sonra CHP'nin kendini yenileme, demokrasiye daha çok gerçeklik, devlete daha belirgin bir sosyal nitelik ve halkçılık ilkesine içerik kazandırma

¹ Hürriyet Partisi, Demokrat Parti'den ayrılan bir kısım milletvekili tarafından 1955 yılında kurulmuştur. 1957 seçimlerinde beklediği başarıyı elde edemediğinden kendini feshederek, 1958 yılında CHP'ye katılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Teziç 1976:278)

² CHP tarihinde önemli bir metin olan Beyanname'nin tam ve özgün metni için bakınız: "İlk Hedefler Beyannamesi", *Ulus*, 15.1.1959, s. 4.

yolunda attığı ilk adımdır. Ortanın Solu hareketinin düşünsel zemininin de bir ölçüde o bildirgeyle hazırlanmış olduğu söylenebilir.” (Ecevit 1995: 61)

27 Mayıs sonrasında da CHP içindeki arayışlar devam etmiştir. Adı geçen Beyanname'nin raportörü Turan Güneş 1961'in sonlarından itibaren, CHP'nin eski çizgisini terketmesini, halktan ve yönetilenlerden yana bir parti olmasını öneren yazılar yazmaya, konuşmalar yapmaya başlamıştır. (Fedayi 2003: 56, 64-66) Ortanın Solu akımının tarihi açısından bir önemli tarih de 1962 yılıdır. 4 Nisan 1962 tarihli *Yön*'de “C.H.P.: Yön Aranıyor” başlığıyla, imzasız bir haber yayınlanmıştır.³ Bu haberde CHP'nin Parti Meclisi'nde cereyan eden bir tartışma bildirilmektedir. Söz konusu Parti Meclisi toplantısı CHP tarihi açısından önemli bir dönüm noktasının ilk aşamasıdır. Bu toplantı ileride ete kemiğe bürünecek olan Ortanın Solu akımının parti faaliyeti olarak ilk çıkışıdır. Bu toplantıda, ilk sözü Turan Güneş olarak partiye artık yeni bir yön verilmesi gerektiği hakkında uzun bir konuşma yapmıştır. Güneş, özetle, özellikle nisbi temsile geçildikten sonra bir partinin her kesimden insanı sinesinde toplayamayacağını; CHP'nin, işçi ve köylüler gibi yoksul sınıfların çıkarını esas alan, bu kesimlerin refahını yükseltmeyi amaçlayan bir yön belirlemesini savunmuştur. Güneş'in konuşmasının ardından, Güneş'i destekler tarzda Bülent Ecevit bir konuşma yapmıştır. En son da İbrahim Öktem yapılan tartışmaların bir sonuca bağlanması ve partiye verilecek yönün saptanması için bir önerge vermiştir.⁴ Bu önerge tartışmaları iyice alevlendirmiş ve sonuçta Genel Sekreter İsmail Rüştü Aksal, tüm tarafları yatıştırıcı bir konuşma yaparak konuyu kapatmıştır.

³ “C.H.P.: Yön Aranıyor”, *Yön*, 4 Nisan 1962, Sayı 16, s. 6.

⁴ “C.H.P.: Yön Aranıyor”, *Yön*, 4 Nisan 1962, Sayı 16, s. 6; (Güneş 1996:115-121).

Böylece önerge bir anlamda hasır altı edilmiştir. (Simav 1975: 78-84; Barlas 2000: 211; Güneş 1996: 120) Güneş, Ecevit ve Öktem'in bu toplantıdaki tutumları, adı konmamış ortanın solu hareketinin ilk “organize ve açık çıkışı” olmuştur. (Sağlamer 1974: 169) Dikkati çekeceği gibi CHP'nin sosyal demokrasiye doğru açılımının öncülüğünü yapan üç kişiden ikisi eski HP'lidir. (Turan Güneş ve İbrahim Öktem)

1962 yılındaki bu toplantının ortanın solu hareketinin başlangıcı konusundaki önemini Ecevit de vurgulamıştır. Ecevit'e göre, 1960'tan sonra ekonomik ve sosyal sorunların ön plâna çıkması, CHP'nin halkçı niteliğini, ortanın solunda alması gereken yeri, daha güncel ve aktüel duruma getirmiştir. Buradan yola çıkan Ecevit, Kurtul Altuğ'a şunları söylemiştir: “1962 yılında CHP'nin bir toplantısında bu mücadeleyi sonuna kadar birlikte yürüttüğümüz bazı arkadaşlarla birlikte CHP'nin sosyal ve ekonomik görüşleri bakımından kendisine açık seçik tutarlı bir yön saptaması gerektiğini ileri sürmüştük.” (Altuğ 1991: 277) Ecevit, bu toplantı bağlamında anılarını, Öymen'e de şu cümlelerle anlatmıştır: “...parti meclisinde sert tartışmalar olmuştu. Ben CHP'nin kendisine eskisinden daha belirgin bir sosyal ve ekonomik yön vermesi gerektiğini öne süren parti meclisi üyeleri arasında yer almıştım. Bu konudaki mücadelemizi özellikle Turan Güneş ve İbrahim Öktem'le birlikte yürütüyorduk. O yüzden parti meclisinde ağır eleştirilere, ithamlara uğradık...”⁵

1965 seçimlerinden kısa bir süre önce İnönü, diğer partililere danışmadan, kendi kararıyla CHP'nin ortanın solunda bir parti olduğunu ilân etmiştir. “Ortanın Solu” deyiimi daha önce de bazı partililer tarafından

⁵ Öymen, Altan, “Ecevit Siyasi Hayatını Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 18.1.1975, s. 4.

kullanılmış⁶ olmasına rağmen, bir parti sloganı olarak ve yetkili bir isim tarafından, ilk kez İnönü tarafından 1965 seçimleri öncesinde, 29 Temmuz 1965 tarihinde ortaya atılmıştır. (Yetiş 1989: 49, 52)

İnönü 29 Temmuz 1965 tarihli bu ilk açıklamasında ortanın solunu devletçilikle iki hafta sonraki bir açıklamasında ise halkçılık ve laiklikle temellendirmiştir. İnönü, bir süre sonra da, devletin ve anayasanın da ortanın solunda olduğunu söylemiştir. İnönü ayrıca ortanın solunun, komünizmi ve faşizmi önleyecek bir politika olduğunu açıklamıştır. Bir seçim konuşmasını da şu sözlerle bitirmiştir: “Devlet de, anayasa da, CHP de ortanın solundadır. Okuduğum CHP seçim bildirgesi değil, anayasadır”. (Bila 1999: 214-5) Görüldüğü gibi, İnönü, ortanın solu söylemini, bir parti politikası olarak değil de adeta “devlet politikası” olarak, aşırı sola karşı bir duvar şeklinde, halktan çok devletin çıkarlarını gözetken bir yaklaşım tarzı olarak kurgulamıştır. Bu söylem tarzıyla İnönü CHP’yi hâlâ, bir siyasal parti olmaktan çok, bir devlet kurumu gibi görmeye devam ettiğinin işaretlerini vermiştir. Hale ve Heper’e göre, İnönü’nün ortanın solu anlayışı, devlet kavramına ve devletçilik ilkesine dayanan bir anlayıştır. (Turan 2000:429) Ecevit ve Güneş gibi CHP’lilerin içinde bulunduğu ekip ise, CHP’yi bir devlet kurumu olmaktan çıkarıp siyasal yelpazenin solunda, halka dayanan gerçek bir siyasal parti hâline getirmek istemiştir.

İnönü’nün ortanın solu sloganını ilân edişinde, TİP’in bir sol parti olarak kurulmasının önemli bir etkisi vardır. Çünkü 1960 sonrası esen sol düşünce rüzgarları gençliği etkilemiş ve özellikle yüksek öğrenim gençliği TİP’e yönelmeye başlamıştır. Altuğ’un

saptamasına göre 1960’da CHP etrafında kenetlenen gençlik bu kez TİP’in etrafında toplanmaya başlamıştır. (Altuğ 1991: 280) İnönü, 24.4.1968 tarihli bir mesajında, “Başlıca rakibimiz TİP’tir.” ifadesini kullanmıştır. (Ahmad 1976: 345)

İnönü ortanın solu deyimini, ilk defa ortaya attığında, içerikten yoksun bir şekilde, bir slogan olarak ortaya atmıştır. O nedenle içerik konusunda tam bir karmaşa yaşanmıştır. Altuğ’un gözlemine göre, o sıralar ortanın solu, “ne niyete yenirse o şekilde kokusu olan bir acayip nesne idi”. CHP’liler konuyu iyi anlamadıkları için halka da anlatamamışlardır. (Altuğ 1991: 278) Emin Paksüt’ün hesabına göre ortanın solu deyimini, tam 27 ayrı anlamda kullanılmıştır. (Abadan 1966: 161) Savunanlar gibi karşı çıkanlar da deyimini ne anlama geldiğini bilmemişlerdir. 1965 seçimlerinde karşılıklı suçlamaların ekleni bu slogan olmuştur. AP kolay söylenen ve etkileyici bir karşı-slogan bulmuştur: “Ortanın Solu-Moskova Yolu!” Doğrusu, bu slogan karşısında CHP’liler güçlü cevaplar verememişlerdir. Suphi Baykam, Ortanın Solu’nun dinsizlik olmadığını ispata çalışmıştı: “Kalp soldadır, abdest soldan başlanarak alınır.” Bir cevap da *Ulus* gazetesinden geliyordu: “Peygamber Efendimiz de solcuydu.” (Sağlamer 1974: 184-190) Turan Güneş’e göre, İnönü bu deyimle yeni bir şey söylememiştir; bu deyim ne olduğu belirsiz bir slogandır. (Çiğit 1983: 17; Simav 1975: 86; Barlas 2000: 212) Zaten İnönü’ye göre yeni olan “ortanın solu” deyimidir, CHP eskiden beri zaten ortanın solunda bir partidir. (Toker 1991: 135) Görüldüğü gibi, Ortanın Solu deyimini henüz içi doldurulamamış bir slogandan ibarettir.

CHP bu seçimlerden yenilgiyle çıkmıştır. CHP’nin 1965 yenilgisi, 1950 yenilgisinden daha ağır olmuştur: 1950’de oyların %39’unu alan CHP’nin oy oranı 1965’te % 28.7’ye

⁶ Öymen, Altan, “Ecevit Siyasi Hayatını Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 22.1.1975, s. 4.

düşmüştür. AP'nin oy oranı ise % 52.8'e yükselmiştir. CHP'nin solculuk konusunda bir tür rakip gördüğü TİP, milli bakiye sisteminin de yardımıyla % 2.97 oy oranı ile (13'ü milli seçim çevresinden olmak üzere) 14 milletvekili çıkarılmıştır (Ezberli 1986:85).

CHP'in oy oranındaki dramatik düşüş, CHP içi ve dışı çevreler tarafından en çok "ortanın solu" politikasına bağlanmıştır. Fakat Şerif Mardin ve Frederick Frey'in yaptığı bir kamuoyu araştırmasında, CHP'nin seçimi kaybetmesine, ortanın solu ilkesinin değil, tersine, bu programın seçmene yeterince anlatılamaması yüzünden eski CHP imajının, yani "CHP'nin zengini fakire karşı tuttuğu" yargısının değişmemiş olmasının yol açtığı sonucuna varılmıştır. (Sencer 1971:296) Abadan'ın saptamasına göre de, CHP bir kitle partisi olduğu hâlde seçmenlerin gözünde sadece memur ve aydınların tercih ettiği bir siyasî kuruluş olmaktan kendini kurtaramamıştır. (Abadan 1966: 180)

Bu bilimsel verilere rağmen CHP içindeki sağcı ve tutucu kesim seçim yenilgisini Ortanın Solu politikasına bağlamış ve karşı atağa geçmiştir. Ecevit ve Güneş gibi sosyal demokrasi yanlıları ise bu deyim sahiplenerek, kavramın içini kendi düşünceleri ile doldurma yolunu tutmuşlardır. Parti içi dengeleri gözetken İnönü ise sağcı ve tutucu kanada karşı Ortanın Solunu sahiplenen genç ekibi desteklemiştir. Böylece, parti içinde kıyasıya bir hizipler mücadelesi başlamıştır. (Turan 200:432-33; Toker 1993:59-64)

3. Ortanın Solu Akımının Gelişimi

1966 yılı CHP içi çekişme açısından önemli bir kırılma dönemine işaret eder. Bu yılda yapılan 18. Kurultay'da Ecevit ve Güneş'in başını çektiği Ortanın Solu grubu Genel Sekreterliği ele geçirmiştir. Bu Kurultay'da Ortanın Solu grubu adına Turan Güneş tutucular adına da

Turhan Feyzioğlu konuşmuştur. Güneş konuşmasında, Ortanın Solu tartışmalarını belli bir esasa bağlayacaklarını, idare-i maslahatçılığa, zulme, dengesizliğe ve fakirliğe karşı olduklarını ifade etmiştir.⁷Ecevit'in Genel Sekreter olmasıyla birlikte Ortanın Solu grubu siyasal ve entelektüel planda hızla gelişmeye başlamıştır. Bir ekip çalışması olarak gelişen Ortanın Solu akımının siyasal aktivite ve sözcülük bağlamında lideri Ecevit; entelektüel planda lideri ise Turan Güneştir. Mülkiye'de hoca olan Turan Güneş kendisi gibi Mülkiye'de hoca olan Haluk Ülman, Deniz Baykal, Ahmet Yücekök ve Besim Üstünel'i de yanına alarak bir beyin takımı oluşturmuştur. Bu beyin takımı, yeni oluşturulan "Yüksek Danışma Kurulu" bünyesinde, Ortanın Solu sloganının içini, çağdaş sosyal demokrasi ilkeleriyle doldurmaya başlamışlardır. CHP üzerindeki etkilerinden dolayı Turan Güneş ve arkadaşlarına, rakip gruplar tarafından "Mülkiye Cuntası" adı takılmıştır. (Fedayi 2003: 83-84; Sağlamer 1974: 205-206, 294; Altuğ 1991: 282)

1967 yılında, bir anlamda eski beyin takımı olan Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları CHP'yi terkederek, Güven Partisi'ni kurmuşlardır. Böylece CHP içindeki sağcı ve tutucu kesimin büyük bir kısmı partiden ayrılmıştır. CHP içinde kalan Kemal Satır ve Nihat Erim gibi milletvekilleri de, Ortanın Solu ekibine muhalefet ederek 1970-72 arasında CHP'den ayrılmışlardır. Daha sonra, CHP'den ayrılanların tamamı, Feyzioğlu'nun liderliğinde Cumhuriyetçi Güven Partisi adı altında toplanmışlardır.

1967 yılındaki bu ilk tasfiye olayı CHP tarihi açısından bir ilke işaret etmektedir. Bu tarihe kadarki parti içi mücadeleler kişiler etrafında gelişen basit hizip mücadeleleri şeklinde seyrederken, bu defa düşünsel bir ayrılık, mücadelenin ana eksenini oluşturmuştur (Kili

⁷ "CHP Parti Meclisi Raporu Üzerinde Görüşmeler", Ulus, 20.10.1966, s. 7.

1976: 241). *Bu tasfiye sonucunda CHP kendi içinde, bir yapı değişikliğine uğramış yeni bir yapıya ve iş tutarlılığa kavuşmuştur.* (Sencer 1971: 301, 303)

Mülkiyeliler grubu genel merkezde bilimsel çalışmalarla uğraşırken Ecevit de ülke çapında CHP örgütlerini dolaşmaya başlamıştır. İki koldan yürütülen çalışmalar birleştirilerek değerlendirilmiş ve ortaya bir strateji metni çıkarılmıştır. Değerlendirmelerden çıkarılan sonuçları Ecevit şöyle özetlemiştir: “Halk öncelikle somut sorunlarının çözümünü beklemektedir ve halk bu isteğinde tamamen haklıdır; CHP yeni halkçı tutumuna uygun olarak kadrolarını da tutarlı hale getirmelidir; öteden beri yüzeysel bir devrimcilik anlayışıyla üzerinde durulan bazı temalar biraz geri plana itilip, halkın somut sorunları ile ilgilenmelidir. 1968 yılında saptanan bu strateji metni, CHP’nin bu tarihten sonraki çalışmalarında yön gösterici bir metin olmuştur.”⁸ Genel Başkan İnönü’ye karşı Ortanın Solu ekibi CHP’yi, statükoyu korumakla görevli bir kamu kurumundan çıkarıp, halkın somut sorunlarına ve duyarlılıklarına cevap verebilecek bir “parti” hâline getirmeye başlamışlardır.

Sözkonusu strateji metni doğrultusunda yapılan çalışmalar sonucunda CHP hızla halka daha yakın bir parti olma yolunda ilerlemeye başlamıştır. Bu arada genel merkez binası bir yandan halktan insanların yoğun olarak girip çıktığı, bir yandan da Mülkiyeli genç bilim adamlarının yoğun olarak çalıştığı, aktif bir merkez haline gelmiştir. CHP’nin imaj de-ğiştirme çalışmasının ilk yansıması eski DP’li-lerin affi konusunda görülmüştür. Bu konuda Ortanın Solu ekibinin yönlendirmesiyle CHP, atak bir tutumla affi

desteklediğini ilân ederek, ayak sürüyen AP’nin önüne geçmiştir. Böylece CHP, öteden beri kendisine yöneltilmiş husumet nedenlerinin en önemlilerinden birini geçersiz kılmıştır.⁹

CHP içindeki tutucuların aksine Ortanın Solu grubu eski DP’lilerin affi yönünde politika izlemiştir. Af konusunda CHP önderliğini ikna eden siyasetçi eski bir DP’li olan Turan Güneş’tir. Güneş önce Ecevit’i ikna etmiş, sonra da sıkça görüştüğü İnönü’yü ikna etmiştir. Güneş affa iki nedenden ötürü taraftardır: Öncelikle, bu yasak hukuka ve insan haklarına aykırıdır. İkinci olarak, böyle bir yasak gerçekçi değildir ve fiilen dolaylı yollarla delinir. O hâlde eski DP’liler bir an önce affedilmeli ve siyasal alana dönmelidirler.¹⁰ Ferda Güley de anlarında, af konusunda önce bazı yetkili (eski) DP’lilerin Turan Güneş ve Ali İhsan Göğüş’ü İnönü nez-dinde girişimde bulunmak üzere aracı kıldıklarını, bu girişimden sonra İnönü ve Ecevit’in ikna olduğunu, daha sonra da diğer merkez yönetimi kurulu üyelerinin ikna olduğunu belirtmiştir. (Güley 1990:406)

Ortanın Solu grubunun CHP’yi demokrat görüşleri savunan bir parti haline getirme yolundaki gayretleri, statükocu gruplar tarafından hemen eleştiri bombardımanına tutulmuştur. En önemli eleştirileri, “CHP’nin Demokrat Partileştirildiği” yolundaki eleştirileridir. Bu konuda öncelikle suçlanan iki isim DP kökenli Turan Güneş ve İbrahim Öktem’dir.¹¹ Ecevit de Güneş ve Öktem’in etkisinde kalmakla suçlanmıştır.¹² Bu tarih-

⁹ Öymen, Altan, “Ecevit Siyasi Hayatını Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 27.1.1975, s. 4.

¹⁰ Arman, Ülkü, “CHP’yi Karıştıran Mesele: Siyasi Af”, *Akşam*, 22.1.1972, s. 5.

¹¹ Arman, Ülkü, “CHP ve Halk Dalkavukluğu”, *Akşam*, 24.1.1972, s. 5.

¹² Arman, Ülkü, “Ecevit, Af İnönü’nün Hakkıdır Diyor”, *Akşam*, 23.1.1972, s. 5.

⁸ Öymen, Altan, “Ecevit Siyasi Hayatını Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 26.1.1975, s. 4.

lerde, ortanın solu ekibine yöneltilen eleştiriler üç noktada toplanmıştır: CHP'yi demokratlaştırma, redd-i miras¹³ ve aşırı sola ödün vermek.¹⁴ Ecevit'in suçlandığı bir konu da ekonomidir. Bu konuda da Ecevit, "daha düne kadar liberal ekonomiyi savunmuş Prof. Turan Güneş ve Prof. Besim Üstünel"nin etkisinde kalarak devletçilik yerine halka açık teşebbüsleri savunmakla suçlanmıştır.¹⁵ Ecevit'in en yakınlarından biri olarak görülen Güneş'e yönelik bir eleştiri de, sık sık "DP'nin disiplin ve çalışma yöntemi"ni övmüş olmasıdır.¹⁶

Ecevit söz konusu "Demokratlaştırma" suçlaması konusunda, eskiden CHP'nin bazı halk topluluklarının gözündeki bürokrat devleti, eşrafı ve halka yabancılaşmış aydını temsil ettiğini; partinin bu görüntüsü ile halkçı-devrimci ilkelerinin çeliştiğini belirtmiştir. Ecevit'e göre 1966'daki 18. Kurultay'dan sonra CHP bu çelişkiyi ortadan kaldıracı bir tutum ve davranış değişikliğine girişmiş, halkla bütünleşmeye yönelmiştir. Fakat halkla bütünleşme yolunda atılan her adımı, iktidara yükselmek için verilmiş ödün şeklinde yorumlayan geleneksel aydın ve bürokratlar bu gelişmeyi "CHP'yi DP'ye benzetme çabası" olarak yorumlamışlardır.¹⁷

CHP, Ortanın Solu akımıyla birlikte demokrasi konusunda ilk defa açık ve cesur fikirler ileri sürmüştür. Bir yazısında Ecevit, demokrasiyi CHP'in de üstünde gördüğünü; ancak demokrasi varoldukça CHP'nin varolacağını belirtmiştir: "CHP'deki Ortanın

Solu hareketi, demokrasi ile ayrı düşünüle-meyecek kadar bağlantılıdır."¹⁸

1965-69 arası dönemde CHP içindeki ayrışmaları şöyle özetleyebiliriz: Ecevit ve arkadaşlarının karşısında iki grup vardır. Bunlardan birincisi Akis dergisi tarafından "sağ kanat" olarak adlandırılan Feyzioğlu ekibidir (Sencer 1971:298). Bu grup 1967'de tasfiye edilmiştir. Bu ekibin boşalttığı muhalefet konumunu, ortanın solu politikasını açıkça savunmayan ve kendilerine "ortanın göbekçileri" denilen, Kemal Satır'ın öncülük ettiği grup doldurmuştur. (Turan 2000: 441; Toker 1993:128) Henüz açıkça belirginleşmeyen ikinci grup ise özellikle yöntem konusunda Ortanın Solu grubuyla ayrılmış bir gruptur. Orhan Kabibay'ın başına çektiği bu grup, halk oyuyla bir sol devrimin gerçekleşmeyeceğine, sol devrimin ancak asker-sivil karışımı bir kadro ile "tepeden inme" bir yöntemle gerçekleştirilebileceğine inanan bir gruptur. Askerin içinde de kolları olan bu gruba göre CHP bu askeri hareketin payandası olmalıdır. (Altuğ 1991: 281) Nermin Neftçi de bu bağlamda anılarında, CHP içinde bulunan ve "CHP'li Sosyalistler" diye anılan bazı milletvekillerinin, demokrasiyi "cici demokrasi" deyimini ile hafife aldıklarını anlatmıştır. (Neftçi 1997: 85) Ortanın Solu akımına muhalif bu iki grup zamanla birleşerek ortanın solu ekibine karşı ortak mücadele vermişler. (Kili 1976: 241)

Doğan Avcıoğlu bu tarihlerde, Ortanın Solu ekibine karşı, Orhan Kabibay'ın başını çektiği grup başta olmak üzere tüm Ortanın Solu karşıtlarına destek vermiştir. 1969 sonlarında çıkmaya başlayan *Devrim*, Ortanın Solu karşıtı yayınları ile dikkati çekmiştir. "Cici Demokrasi" yerine "askeri" çözümler arayan Avcıoğlu en keskin eleştirilerini CHP içindeki Ortanın Solu ekibine ve ekibin lideri

¹³ Arman, Ülkü, "CHP'nin Şanssızlığı", *Akşam*, 7.1.1972, s. 7.

¹⁴ Arman, Ülkü, "Solculuk-Sağcılık", *Akşam*, 11.1.1972, s. 5.

¹⁵ Arman, Ülkü, "Eleştirilme Rekoru Ecevit'te", *Akşam*, 25.2.1972, s. 5.

¹⁶ Arman, Ülkü, "Bülent Ecevit Suçlamalara Cevap Veriyor", *Akşam*, 26.1.1975, s. 5

¹⁷ Arman, Ülkü, "Bülent Ecevit Suçlamalara Cevap Veriyor", *Akşam*, 26.1.1975, s. 5

¹⁸ *Ulus*, 20.11.1966.

Ecevit'e yönelmiştir. Hasan Cemal (1999: 210) bunun nedenini şu cümlelerle açıklamıştır: "Çünkü Ecevit'in başına çektiği Ortanın Solu hareketinin güçlenmesi, Avcioglu tarafından Türkiye'de parlamentoculuğun, demokratik rejimin güçlenmesine yol açacak bir gelişme olarak görülürdü. (...) Doğan Bey bu yüzden Ecevit'e acımasızca vurur, buna karşılık CHP'de bir askeri yönetime kredi açabileceğini düşündüğü Nihat Erim, Orhan Kabibay gibi politikacılarla bütün Ecevit muhaliflerine destek verirdi."

Ortanın Solu açısından 1969 seçimlerinin çok önemli bir yeri vardır. Bu seçim Ortanın Solu grubunun yönetiminde girilen ilk seçimdir. CHP bu seçimlerden, oy oranı açısından 1965 seçimlerine göre %1'lik bir gerileme ile çıkmıştır: Oy oranı % 27.36, milletvekili sayısı 143. (Ahmad 1976: 376) Milli bakiye sistemi terkedildiği için CHP, oy oranındaki düşüşe karşın 1965 seçimlerine göre milletvekili sayısını 134'ten 143'e çıkarmıştır. CHP'nin oy oranındaki gerilemede, Ortanın Solu politikasına muhalefet ederek CHP'yi terkedenlerin kurmuş olduğu, % 6.58 oy alan Güven Partisi ile %2.8 oy alan Türkiye Birlik Partisi'nin etkisi olmuştur. (Kili 1976: 251) 20. Kurultaya sunulan Parti Meclisi Raporu'nda da, CHP'den oy koparan bu iki partinin doğmuş olmasına rağmen CHP'nin oy oranında sadece % 1'lik önemsiz bir düşme kaydedildiği belirtilmiştir.¹⁹

1969 seçimlerine Ortanın Solu ekibinin yönetiminde girildiği için dıştan bakıldığında bu %1'lik gerileme, Ortanın Solu ekibinin bir başarısızlığı olarak görülebilir. Fakat bu ekibin belirlediği hedef kitle açısından, açıkça görülmeyen bir ilerleme kaydedilmiştir. Mülkiyeliler grubundan Baykal'ın yaptığı bir

araştırmanın sonuçlarına göre; CHP, kapitalist, piyasaya yönelik tarıma yönelmiş, sanayileşmiş, eğitilmiş, modernleşme açısından ileri bölgelerde oy artışını sağlamış, daha tutucu, feodal etkilerin egemen olduğu, eski sosyo-ekonomik yapıların egemen olduğu, yani hâlâ "dünün Türkiye'si"ni yansıtan yerlerde, büyük gerileme olmuştur. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında şu sonuç görülmüştür: Ortanın Solu akımı hedef kitlelerini yakalamış ve bu kitle bağlamında bir ilerleme kaydetmiştir. Baykal'a göre, 69 seçimlerinde tabanda yakalanan bu ivme, CHP'yi 73 ve 77 seçimlerindeki başarıya taşımıştır.²⁰ 3 Temmuz 1970 günü toplanan CHP 20'nci Kurultayına sunulan Parti Meclisi raporu da Mülkiyeliler grubunun görüşlerini yansıtır bir içeriktedir: "Yeni Türkiye'de halk yetersiz ölçülerde de olsa, giderek artan ekonomik gücü sayesinde, toplumdaki ağırlığını duyurmaya başlamıştır. Genel oy ona bu ağırlığı siyasal hayata yansıtma olanağı da sağlamıştır. Buna karşılık sivil-asker bürokratlar eski durgun toplumsal düzende ve durgun ekonomik yapıda son derece yüksek olan itibar ve güçlerini, halkın sahneye çıkışı ve ağırlığını artırması üzerine önemli ölçüde yitirmeye başlamışlardır." (Bila 1999: 239)

CHP bu seçimlerde, halkçı söylemiyle de öne çıkmıştır. 1969 seçimlerini yorumlayan Kurtuluş Kayalı, geçirdiği değişim sonunda CHP'nin, DP'nin halkın istek ve görüşlerine önem veren mirasını devraldığını ve DP'ye, AP'den daha fazla yaklaştığını söylemiştir. (Kayalı 1994: 159) 1969 yılında DP'lilerin affı tartışmaları sırasında Parti Meclisinden ayrılan Muammer Aksoy, CHP'deki bu değişimi bir "taviz" olarak yorumlamıştır: "Ecevit, halkçılık anlayışı açısından Mende-

¹⁹ CHP XX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu, Ankara: Ulusal, 1970, s. 17.

²⁰ Baykal, Deniz, "Demokratikleşme Sürecinde CHP", (konuşma), Ankara: 16 Nisan 1988.

res'le aynı paraleldedir, başbakan olabilmek için her tavizi vermeye hazırdır". (Bila 1999: 238) Turan Güneş 1969 seçimlerini, CHP'nin sol parti olma sürecinde en önemli aşama olarak görmüştür. Bir konuşmasında, CHP'nin 1969 seçimlerinden itibaren solda bir parti olduğunu belirtmiştir.²¹

1969 yılını CHP açısından önemli kılan bir husus da, 1969 seçimleri öncesinde hazırlanan ve "düzen değişikliği" talep eden seçim bildirgesi olmuştur. Geleneksel çizgisi nedeniyle birçok kesim tarafından "düzen"le özdeş sayılan bir parti tarihinde ilk defa seçmenin önüne "düzen değişikliği" söylemi ile çıkmıştır. Bu çıkış, CHP tarihi açısından çok esaslı bir kırılmayı ifade etmektedir. 1969 seçimleri öncesi hazırlanan bir bildirgeyle, 1965 yılındaki belirsiz "Ortanın Solu" kavramı ilk defa içeriklendirilmiş, deyim anlamı konusunda derli toplu bir program ortaya konulmuştur. 1969 yılındaki seçimlerden önce, bilim adamlarının da katıldığı uzun bir hazırlık sonucu hazırlanan bu bildirge, *İnsanca Bir Düzen Kurmak İçin Halktan Yetki İstiyoruz: CHP'nin Düzen Değişikliği Programı*²² adı altında bir kitapçık halinde tüm yurda dağıtılmıştır. CHP bütün siyasal geçmişi boyunca ilk defa 1969 seçimlerinde geniş kapsamlı, bütün sorunları derinlemesine ele alan, çeşitli sorunları ve bu sorunların birbiriyle ilintilerini kavrayan büyük bir bildirge ile seçmenin karşısına çıkmıştır. (Kili 1976: 247) Seçim sonrası eleştiriler büyük bir oranda bu bildiri ve bu bildiri hazırlayan bilim adamları üzerinde yo-

ğunlaşmıştır. Kili'ye göre seçim yenilgisinin asıl nedeni, bu bildiri değil, bu bildiriye dile getirilen politikaların gerçekleşeceğine dair seçimde bir inanç oluşmamasıdır. Bunun da nedeni başta İnönü olmak üzere eski kadronun varlığıdır. Halktaki bu inanç, lider değişikliğine kadar sürecektir. (Kili 1976: 254) Gerçekten de İnönü'den sonraki seçimlerde CHP tarihinin en büyük başarılarını elde etmiştir.

1969 seçimlerinden sonra, CHP'yi 1973 seçimlerine taşıyacak olan ekibin, o zamanki parti içi muhaliflerin koyduğu adla "Mülkiye Cuntası"nın parti yönetimindeki ağırlığı daha da artmıştır. Bu sıralarda Ali İhsan Göğüş, Muammer Erten, Hüdayi Oral, Mehmet Yüceler Merkez Yönetim Kurulu'ndan çekilmişlerdir. Bu isimler çekilirken, Ecevit'in yeni ekibini, "Mülkiye Cuntası" diyerek suçlamışlardır. "Üçüncü Dünya"lardan sayılan Muammer Erten'den boşalan Genel Sekreter Yardımcılığına Turan Güneş'in, yeni 4 merkez yönetim kurulu üyeliğine de Ecevitçi isimlerin getirilmesiyle Ortanın Solu ekibi parti yönetimine büyük bir oranda egemen olmuştur. Bu dönemdeki ikinci genel sekreter yardımcısı da, Mülkiyeliler grubunun bir üyesi olan Besim Üstünel'dir. (Toker 1993: 182; Bila 1999: 238) Basında "Beyin Takımı" olarak nitelenen²³ bu ekip, eski beyin takımının, Feyzioğlu grubunun boşalttığı yeri doldurmuştur. Sözkonusu Mülkiye kökenli akademisyenleri, CHP içindeki statükocular kadar CHP dışındaki bürokratik solcular da eleştirmiştir. Bürokratik solda yer alan Avcı-oğlu ve arkadaşları da Mülkiyeliler grubunu eleştirenler arasındadır. 9.12.1969 tarihli Devrim'de şu eleştiriler yer almıştır: "Bülent Ecevit, gerçek bir liderlik gösteremediği için,

²¹ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 21.9.1976, B.135, O. 1, Cilt 20, s. 687; (Güneş vd. 1980: 54). İdris Küçükömer de, 1969 seçimlerinden önce hazırladığı bir kitabında, CHP'yi sağ partiler kategorisinde saymıştır (Küçükömer 1969:82)

²² 133 sayfadaki oluşan bu bildirge 17 bölümden oluşmaktadır. *İnsanca Bir Düzen Kurmak İçin Halktan Yetki İstiyoruz: CHP'nin Düzen Değişikliği Programı*, Ankara: Ulusal Basımevi, 1969.

²³ CHP'yi 1973 seçimlerine taşıyacak Mülkiyeliler grubuna basında "beyin takımı" denilmektedir. "CHP'de Mülkiyeliler", *Yeni Ortam*, 1.3.1974, s. 1, 8.

bazı partililerin Mülkiye Cuntası adını taktığı dar bir ekibin telkinleri içinde hapsedilmiş benzemektedir. Mülkiye Cuntası'nın başını yıllardır CHP'nin DP'leştirilmesi tezini savunan Turan Güneş çekmektedir.²⁴

3 Temmuz 1970 günü toplanan CHP 20'nci Kurultayıyla birlikte Ortanın Solu'nun teorisyenleri niteliğindeki Mülkiyeliler grubu parti yönetiminde kesin egemenliği ele geçirmişlerdir. Turan Güneş ile Besim Üstünel genel sekreter yardımcılığı görevine getirilmiştir.²⁵ Mülkiye ekibinin diğer üyelerinden Haluk Ülman ve bu ekibin bir parçası sayılan Orhan Birgit Merkez Yönetim Kurulu'na, Yücekök ile Baykal da Yüksek Danışma Kurulu'na seçilmişlerdir. (Kumaş 1999: 216-217) Bu Kurultay'ın kapanış bildirgesi, CHP'deki ideolojik değişimin açık bir ifadesi şeklindedir. Kurultay'ın kapanış bildirisinde, mevcut bozuk düzenin 1969 seçim bildirgesi yönünde düzeltilileceği vurgulanmış, genel oy ve demokrasi dışındaki, silaha ve sokağa dayanan arayışlar kınanmıştır. Bildirgede, işçi, köylü, esnaf ve sanatkâra sahip çıkılacağı; alt-yapı devrimlerine önem verileceği de belirtilmiştir. Bu bildirgede önemli bir gelişme olarak, sağ-sol/ilerici-gerici kavramları ve bu kavramların dinsel durumla ilişkisi konusunda CHP'nin bakış açısı belirginleştirilmiştir: "Türk toplumunun devrimci olmadığını ileri sürenlerin yaptıkları 'ilerici-gerici', 'sağcı-solcu' ayırımları ve halk çoğunluğunu 'gerici' olarak suçlamaları da gerçeklere aykırıdır. Hele halka yönelttikleri 'gericilik', 'sağcılık' ithamını onun dinsel duygularına bağlamaları, büyük haksızlıktır. İlericilik-gericilik, sağcılık-solculuk çekişmesi, aslında dinsel değil, ekonomik bir çekişmedir. Bugünkü bozuk düzenin âdil ve hızlı bir kalkınmaya,

sos-yal adalet ve güvenliğe yönelmiş alt-yapı devrimleriyle değiştirilmesini isteyen herkes, dinsel inançları ne olursa olsun, ilerici, yani solcu; bozuk düzeni sürdürmek isteyenler ise, üst yapı değişiklikleri karşısındaki tutumları ne olursa olsun gerici, yani sağcıdır. Zaten toplumdaki irtica güçlerini destekleyip besleyenler de halk çoğunluğu değil, bu bozuk düzenin devamından yarar uman çıkarıcılar, ekonomik sağcılarıdır."²⁶

Kurultay konuşmaları, bildirgeler ve diğer açıklamalar topluca değerlendirildiğinde, geldiği aşama açısından CHP hakkında şu sonuç çıkarılabilir: CHP artık, kurulduğu yıllardan beri dayanageldiği, klâsik tabanından, "ağa, eşraf ve büyük toprak sahipleri"nden kesin olarak uzaklaşmak; çalışan, emeği ile geçinen, köylü, işçi, esnaf, dar gelirli halk kitlelerine yaklaşmak; onların desteğinde iktidara gelmek istemektedir. Bu, CHP'nin geleneksel destekçilerinden ve geleneksel görüntüsünden kurtulmak isteşininin açık belirtisidir. (Kili 1976: 264-5)

12 Mart Ortanın Solu akımının tarihi açısından çok kritik bir dönemi ifade etmektedir. Ortanın Solu ekibi temelde, CHP'yi statükoyu korumakla görevli bir kamu kurumu görünümünden çıkarmak istemekteydi. Özellikle 27 Mayıs sonrası yerleşmiş bulunan "CHP+Ordu" imajını silmek istiyorlardı. Fakat 12 Mart müdahalesi sırasında, İnönü'nün 12 Mart'ı destekleyen bir politika izlemeye başlaması Ortanın Solu ekibinin bütün yapıp ettiklerini boşa çıkaracak nitelikte bir gelişmeydi. 12 Mart müdahalesine başından beri tutarlı bir şekilde karşı çıkan Ortanın Solu grubu, İnönü'nün politikasına bir tepki olarak parti yönetiminden çekilmişlerdir. Ecevit genel sekreterlikten, Güneş ve Üstünel de genel sekreter yardımcılıklarından istifa etmişlerdir. Bu süreçte,

²⁴ "Halk Partisi'nde Kavganın İç Yüzü", *Devrim*, 09.12.1969'dan aktaran: (Nefçi 1997:171-172).

²⁵ *Ulus*, 11.7.1970, s. 7.

²⁶ *XX. CHP. Kurultay Bildirisi*, Ankara: 6.7.1970, s. 2-3.

zaten Orta'nın Solu grubu ile arasına mesafe koymuş bulunan İnönü, Nihat Erim ve Kemal Satır'ın başını çektiği grubun yanında yer almıştır. Ortanın Solu ekibi parti yönetimin-den çekilmekle birlikte parti içi iktidar müca-delesine devam etmişlerdir. Örgüte daha yakın ve hâkim olan Ortanın Solu grubu örgüt ve il kongreleri aracılığıyla mücadeleyi sürdürmüştür. Bu mücadele, aynı zamanda, İnönü'nün emrivakilerine karşı girişilmiş bir "parti içi demokrasi mücadelesi"dir. (Bektaş 1993: 117) Büyük mücadelelere sahne olan kurultaylar sürecinden sonra Ortanın Solu grubu, İnönü'yü devirerek parti yönetimini tamamen ele geçirmiştir. Turan Güneş'e göre, İnönü'nün genel başkanlığı ile, "seçimlere dayalı düzende" CHP'nin başarılı olması mümkün değildir. (Barlas 2000: 220)

1970'li yılların başından itibaren, ilk defa İnönü tarafından kullanılan Ortanın Solu deyi mi yerine "demokratik sol" deyi mi daha sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. 1974 Haziran ayında bir Tüzük Kurultayı toplanmış ve tüzükte yapılan değişikle CHP kendisini ilk defa "Demokratik Sol" bir parti olarak ilân etmiştir. (Bila 1999: 287-290)

Partiye tamamen egemen olan Ortanın Solu grubu, İnönü'den sonra da 12 Mart muhalifi tutumunu sürdürmüştür. Örneğin 12 Martçılar'ın Cumhurbaşkanı adayı Faruk Gürler'i desteklememiştir. Böylece CHP, hakkında oluşmuş imajı büyük ölçüde değiştirebilmiştir.

CHP 1973 seçimlerine artık "yeni CHP" olarak girmiştir. Ecevit'in halk tarafından beğeniyle karşılanan lider imajının de etkisiyle CHP bu seçimlerden büyük bir başarıyla çıkarak birinci parti olmuştur. Bu, CHP'nin çok partili hayata geçildikten sonra hiçbir zaman başaramadığı bir duruma işaret etmektedir. Seçimin kesin sonuçları şöyledir:

CHP 185 (%33), AP 149 (%29), MSP 48 (%11), Demokratik Parti 45 (%11), CGP 13 (%5), MHP 3 (%3). (Ezherli 1986: 87)

1973 seçimleri sürecinde CHP sağ partiler tarafından "komünistlik"le suçlanmıştır. Turan Güneş'e göre, CHP'nin komünistlikle suçlanması doğaldır, çünkü CHP artık değişmiş, gerçekten halkın partisi olmuştur. Dolayısıyla "Hasso-Memo" olma sırası CHP'ye gelmiştir. Güneş'e göre, 1950'lerde DP'yi ve belli bir süre AP'yi kendine yakın gören halk artık CHP'yi kendine yakın görmeye başlamıştır: "...vatandaş kesimi, DP ve AP'yi daha halka yakın görüyorlardı. Türk politik hayatı açısından en önemli olay, bu kitlelerin Ecevit'in CHP'sini kendilerine daha yakın görmeye başlamış olmalarıdır. Demokrat Parti çıktığında horlanan halk, kullanılan deyimle, Hassolar Memolar demokratlardı. Şimdi Hasso Memo olma sırası CHP'ye geldi... Komünistlikle suçlanma sırası da... Türkiye'de komünistlikle suçlanmak demek, büyük halk yığınlarının yanında yer almak demektir aslında..."²⁷ Bu konuda Toker'e göre de, bir zamanlar "Umudumuz Menderes" iken bu dönemde "Umudumuz Ecevit" olmuştur. Bu dönemde Ecevit halk tarafından, "eller üstünde taşınarak" yükseltilmiştir. (Toker 1981: 40-42)

CHP seçimlerden hem oylarını artırarak hem de birinci parti olarak çıkmıştır. Seçim sonuçları üzerine yapılan bir araştırmaya göre, CHP'nin oy tabanında da geleneksel tabanına göre önemli bir değişiklik gözlenmiştir. Yukarıda değindiğimiz gibi, bu değişiklik 1969 seçimlerinden itibaren başlamıştır, bu seçimlerde de devam etmiştir. Haluk Ülman, CHP'nin, sanayileşme sürecine girmiş olan büyük kentlerden, işçilerin yoğun olduğu semtlerden, dar ve orta gelirliilerden

²⁷ Ilgaz, Turhan, "Güneş'e göre Ecevit Sevgisi de CHP'ye Oy Kazandıracak", *Cumhuriyet*, 23.6.1973, s. 4.

yüksek miktarda oy topladığını belirtmiştir. Ayrıca bir zamanlar AP'nin kalesi sayılan geçekondü bölgelerinden de oy çoğunluğunu CHP kazanmıştır.²⁸

Seçimlerden sonra CHP ile MSP arasında koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu iki parti dış görünüm itibarıyla birbirlerinden oldukça farklı partiler olarak görülseler de CHP'nin geçirdiği değişim sonucunda, iki partinin hem görüşleri hem tabanları birbirine yaklaşmıştır. İki parti arasında koalisyonla birlikte sıcak bir hava esmeye başlamıştır. Hatta Ecevit, CHP'nin dindar kesimle ilgili geçmiş dönemlerdeki tutumlarını "tarihi yanlış" olarak nitelemiş, tarihi yanlışların doğurduğu suni ayrılıkların düzeltileceğinden söz etmiştir. Erbakan da "CHP ile hastalığın teşhisinde birleşiyoruz da, tedavisinde ayrılıyoruz." beyanında bulunmuştur. (Pulur 1978: 168) MSP'nin örgütlerinden de, CHP'nin tarihi yanlış söylemine olumlu karşılıklar gelmiştir: "CHP'liler bizim namaz kılmayan kardeşlerimizdir, meğer biz bu zamana kadar onları yanlış tanımışız. Biz de tarihi yanlış içinde imişiz." (Albayrak 1989: 89) Bu hükümet Kıbrıs Barış Harekati gibi başarılı icraatlarda bulunmakla birlikte, pratik siyaset konusundaki anlaşmazlıklar sonucunda bir yılını doldurmadan yıkılmıştır.

1977 seçimlerinden CHP, oyların %41.4'ünü alarak birinci parti olarak çıkmıştır. AP ise % 36.9 oy alabilmiştir. 1977 seçimlerinden CHP büyük bir başarıyla çıkmış ancak tek başına hükümet olmaya yetecek sayıya ulaşamamıştır. Tek başına hükümet için gerekli 226'ya ulaşamamış, 213'te kalmıştır. (Ahmad 1994: 417)

Güneş bu seçimleri 1950 seçimleri ile karşılaştırarak CHP'nin bu seçimlerde, 1950'de DP'nin hitap ettiği yoksul kesimlere hitap

ettiğini ve bu kesimlerin oylarını topladığını belirtmiştir. Güneş'in gözlemlerine göre, CHP bu seçimlerde, özellikle, kentlerde oturan ve solda bulunan, millî gelirden yeterli pay almayan insanlardan oy almıştır. (Çiğit 1983: 21) Güneş bu saptamayı yapmakla birlikte, henüz CHP'nin bakışı ve teorisinin oturmadığını, toplum içindeki yandaşlarının "kesinkes" belli bir parti haline gelmediğini de vurgulamıştır. (Barlas 2000: 214) Güneş'in saptamasına göre, 1946'da DP'nin harekete geçirdiği güçlerin bir bölümü, bu dönemin soluna taban olan güçlerdir. (Barlas 2000: 224) Güneş'e göre, ayrıca, 1950'de DP'nin seçmen nezdinde yarattığı "umut havası"na da bu seçimlerde CHP yaratmayı başarmıştır. (Barlas 2000: 184) CHP'nin bu seçimlerdeki %42'lik başarısı Ortanın Solu ekibinin ve politikasının başarı grafiğinde zirve noktasını işaret etmektedir. Bu tarihten sonra düşüş başlamıştır.

Tek başına hükümet kuramayan CHP etik açıdan uygun olmayan yollara başvurmuştur. 1978 yılında, AP'den 11 milletvekilinin "transferi"yle kurulan Ecevit hükümeti icraat bağlamında, halkın talep ve duyarlılıklarına cevap veremediği, ekonomik kriz ve teröre çözüm bulamadığı için Ekim 1979'da yapılan bir ara seçimde ağır bir hezimete uğramış, CHP'nin oy oranı % 29'a düşmüştür. (Bu sonuçlar üzerine Ecevit Hükümeti istifa etmiştir.) Böylece CHP, uzun bir aradan sonra yeniden AP'nin gerisinde kalmıştır. Söz konusu hükümette görev kabul etmeyen Turan Güneş'e göre, CHP, işçi kesimi de dahil olmak üzere yoksul kesimlere somut olarak bir katkı yapamamıştır. Dolayısıyla, teorik olarak solcu bir parti olma yolundaki söylemlerinin de herhangi bir önemi kalmamış, CHP gerçek anlamda sol bir parti olmamıştır. Türkiye, "belli bir aydın-bürokrat elitist kesimin egemenliği altında" yaşamaya devam etmiştir. Bu konudaki eleştirilerini,

²⁸ Ülman, Haluk, "Başarının Sırrı", *Halk*, 22.10.1973, s. 2.

10 Kasım 1979 tarihinde, bir açık oturumda şöyle dile getirmiştir: “Bize (CHP’ye), ‘Allah belanızı versin’ diyen büyük bir işçi kesimi var; rey vermedi. Çünkü bizim solculuğumuzla, bir başka havaya kapıldığı için, yani seçmen deyin, işçi sınıfı deyin, ne dersenez deyin, onun günlük yaşamını somut olarak etkilemeyen, böyle ancak, değerli bir sosyolog doğentin anlayabileceği seviyede işte, ‘sınıfsal çelişki, NATO, emperyalizm’ filan gibi birtakım şeyler söylediği için. Bizimki de öyle, yani soldan geldi, işte umutlar geldi, adamların vergisi arttı, adamların reel gelirleri eksildi, bize rey veren insanların adedi bile düştü. ...sabahtan akşama kadar teorisini yaptıkları işçi sınıfından oy almaları gerekmez miydi? Alamadılar. ...mühendis veya doktor, onun peşindeki üniversiteler, şairler, onlar rey verdiler. Bu ne biçim sosyalizm?”. (Güneş vd. 1980: 56)

Seçim hezimetinden sonra toplanan Kurultay’da en sert eleştirileri Turan Güneş dile getirmiştir. Güneş konuşmasında, “on yıl önceye döndük” vurgusunu yapmıştır. Güneş’e göre, CHP 1969 yılından itibaren sol bir partidir. Bu vurgulamasıyla Güneş, CHP’nin sol bir parti olma durumunun 1979’da sona erdiğini ilân etmiştir. Güneş’in solculuk anlayışı, kendi deyimiyile “halka dayalı bir solculuk”tur. Güneş’e göre, halkın beğenisini kazanamayan bir parti sol bir parti değildir; ister Marksist olsun ister olmasın, sol bir ideolojinin tabanı zorunlu olarak halktan oluşmalıdır. (Barlas 2000: 210)

Bu seçim yenilgisi Ecevit’in liderliğini de yıpratmıştır. Ecevit, Baykal ve Topuz hizipleri karşısında büyük gerileme kaydetmiştir. Kurultay sonunda yapılan Genel Yönetim Kurulu seçimlerini kazanan Ecevit’in listesi ile seçimi kaybeden ortak muhalefet adayları arasında sadece 22 oy farkı vardır. (Bila 1999: 339) Ecevit’in 12 Eylül sonrasında CHP genel başkanlığından istifasında ve

daha sonra eski CHP’lileri dışlayarak yeni isimlerle yeni bir yapılanmaya (DSP) gitmesinde, sadece 22 sayılı üstünlüğe dayalı bu parti içi iktidar tablosunun büyük etkisi olmuştur.

12 Eylül’den sonra Ortanın Solu kavramından bahseden olmamıştır. Ecevit DSP’yi kurarak kendi kişisel politikasını izlemiştir. Baykal ise CHP’yi yeniden kurarak kendi yoluna gitmiştir. Her iki partide de Ortanın Solu akımından bir takım izler bulunmakla birlikte, bu partiler daha çok Ortanın Solu öncesindeki CHP’yi andırır politikalar izlemişlerdir. Özellikle status quo’nun (=Establisment) kuvvetli talepleri karşısında geleneksel CHP’nin devletçi çizgisine dönmüşlerdir. Özellikle 28 Şubat Süreci’nde hem CHP hem DSP, “Ordu+CHP” formülasyonunu yeniden hatırlatan politikalar izlemişlerdir. Halktan çok devletin duyarlılıklarına önem veren, halkın pratik sorunlarına çözüm üretemeyen siyasetlerinin sonucunda her iki parti de oy kaybına uğramıştır. CHP 1999 seçimlerinde % 10’luk barajın altında kalmış; DSP ise 2002 seçimlerinde sadece %1 oy alabilmiştir (2002 seçimlerinde CHP oyların % 19’unu toplayabilmiştir.) Gerek CHP gerek DSP, sol parti olmanın bir gereği olarak varoşların oylarını almaları gerekirken, üst ve seçkin kesimlerin oylarını almışlardır.

Uzun bir aradan sonra “Ortanın Solu” kavramından söz eden siyasetçi Kemal Derviş olmuştur. Fakat, aşağıda değineceğimiz gibi, Derviş’in söyleminin, ayrıntılarını açıkladığımız Ortanın Solu akımı ile esaslı bir ilgisi bulunmamaktadır.

3. Ortanın Solu Akımının İçeriği

Ortanın Solu akımı, özünde, CHP’yi yerel ve merkezî seçkinlere dayanan geleneksel yö-rüngesinden çıkarıp yönetilenlere/halka da-

yanan bir parti getirmeyi amaçlayan bir harekettir. “Halka rağmen halk için” şeklindeki geleneksel anlayış yerine “Halk için halkla beraber” anlayışını yerleştirmeyi hedeflemiştir. CHP içindeki eski ve yeni halkçılık anlayışlarının karşılaştırılması açısından, Şevket Süreyya Aydemir’in 1970 yılında yapılan Demokratik Sol Düşünce Forumu’nda dile getirdiği görüşleri oldukça açıklayıcıdır: “Benim için halkçılık, halka rağmen fakat halk içindir. Halk için halkla beraber, bugün yeni bir formüldür. Ben bugün de halka rağmen fakat halk için halkçılık olarak anırım... CHP’nin temsil etmesi gereken halkçılık, halk için halka rağmen halkçılık olmalıdır.” Aydemir’e göre, ‘halk için halkla beraber’ şeklindeki halkçılık, hukuksal olarak yanlış sonuçlara, hatta anarşiye yol açabilecek bir anlayıştır. (Aydemir 1971: 39) CHP yeni halkçılık anlayışıyla 1969’dan itibaren önemli mesafeler kat etmiştir. Bu halka dönük siyasetle %42’lik bir oy oranına ulaşmıştır.

Ortanın Solu akımı, devletçiliği bile halkın yararı ekseninde yeniden tanımlamıştır. Ecevit’in *Ortanın Solu* adlı kitabında devletçilik, halkın hizmetinde olmak olarak tanımlanmıştır. Bu kitapta, demokrasi ve sosyal demokrasi konularında bilgiler verilmiş; ortanın solunda yer alanların nitelikleri sayılmış ve açıklanmıştır. Ortanın solunda yer alanların nitelikleri olarak şunlar sayılmıştır: İnsancıdırlar; halkçıdırlar; sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçidirler; ilerici, devrimci ve reformcudurlar; halkı devletin hizmetinde değil devleti halkın hizmetinde gören anlamda devletçidirler; bunu sağlayabilmek için plâncıdırlar; özgürlüğe bağlıdırlar; sosyal demokrasiden yanadırlar. (Ecevit 1975: 24-27)

CHP’nin yeni halkçılık anlayışı, doğal olarak seçkincilik karşıtı bir içerik de taşımaktadır ve esaslı bir aydın eleştirisi içer-

mektedir. Ortanın Solu, CHP’yi seçkinlerin ve eşrafın partisi olmaktan çıkarıp, doğrudan halkın partisi yapmayı amaçlamıştır. Ortanın Solcularına göre Türk aydınları, tarihlerinin nesnel bir çözümlemesine girişmeli ve kendi tarihleriyle hesaplaşmayı yaşamalıdır. Ecevit’e göre, Türk aydınları geleneksel olarak halktan kopuktur. Aydınlar için yoğun eleştiriler getiren Ecevit’e göre halk da, kendilerini halktan üstün gören aydınlardan kurtuluş beklememelidir. (Savaş 2000: 137) Turan Güneş’e göre de, Türkiye’de tek parti yılları boyunca aydın kesim refah açısından ilerlemiştir, fakat genel oya geçildikten sonra kitleler isyan etmiştir; o hâlde genel oya sınırlamalar getirerek kitleleri bastırmak yerine, kitlelerin de refahını yükseltmek gerekir, bunun başka yolu yoktur. Sadece aydınların çıkarına işleyen bir rejime “aydınların diktatörlüğü” denir ve Güneş’e göre bunun adı da ilerçilik değil gericiliktir. Aydınlar düşüncelerini halka dayatma yoluyla değil, eğer kendilerine güveniyorlarsa ikna yoluyla kabul ettirmelidir: “Kitleden korkacaksın, hiçbir sıkıntıya katlanmadan zorla başa geçip oturacaksın, birtakım kanunlar çıkaracak herkesi susturacaksın, sonra da ilerici olacaksın, devrimci olacaksın.” Güneş seçkin davranışların Atatürkçülükle ilişkilendirilmesinin de yanlışlığını vurgulamıştır: “Atatürkçülük, bir mutlu azınlığın değil, temel ilke olan halkçılığın bir gereği olarak toplumun yararını gözetir.”²⁹

Atatürkçülük bağlamında belirtmek gerekir ki, Ortanın Solu akımı, Atatürk ilkelerini daha ılımlı ve daha halkçı bir tarzda yeniden yorumlamışlardır. Bu nedenle de Ortanın Solu akımının en çok eleştiri aldığı konuların başında Atatürkçülükten ödün verildiği konusu olmuştur. Ortanın Solu akımı, altı ilkeyi, halkın gerçek istek ve özlemlerine ve

²⁹ Güneş, Turan, “Aydınların Diktatörlüğü”, *Hür Vatan*, 20.2.1962, s. 3.

çağın gereklerine göre yeniden yorumlanmış-tır. Ortanın Solu temsilcileri, Atatürk devrimlerinin bitmediği tezini ileri sürmüşlerdir (Savaş 2000:53). Ortanın Solu akımı Atatürk devrimlerini yeniden yorumlarken, tek parti dönemi ve Kemalizmi ciddi bir sorgulamadan geçirmiştir. Ortanın Solcuları, Atatürk ve tek parti döneminde Türkiye'nin alt yapısının değiştirilemediğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, devrimcilik, biçimsel bir devrimcilik, halkçılık ise, halka tepeden bakan bir "halk patronluğu" olmaktan öteye gide-memiştir. Yapılan devrimlerin çoğu, davranışla, dünya görüşüyle, yaşamla ve zevkle ilgili olmuş ve bu devrimlerden daha çok aydın bir azınlık yararlanmıştı. Tek parti döneminin bürokratyayı, üst yapı devrimleri dışında halkın yaşamını değiştirecek alt yapı devrimlerinden hep sakınmıştır; halbuki gerçek devrim alt yapı devrimidir. (Savaş 2000: 232)

CHP'nin söz konusu yeni halkçılık anlayışı laiklik anlayışına da yansımıştır. Ortanın Solu hareketi geliştikçe, CHP'nin laiklik konusundaki söylemi de değişmiştir. CHP kendisine yönelik "dinsizlik" suçlamasını silmek için seçim bildirimlerinde değişikliğe gitmiştir. İlk radikal değişiklik, 1969 seçimlerinde görülmüştür. CHP seçim öncesinde örgütlerine bir genelge göndererek din konularını çerçevesinde ilericilik-gericilik tartışmasının yapılmasını yasaklamış, mecbur kalınmadıkça bu konulara girilmemesini istemiştir. Ayrıca seçim bildirgesinde de din ve laiklik tartışmalarından kaçınılmıştır. (Kayalı 1994: 143; Kili 1976: 363)

1973 seçimleri öncesinde, CHP'nin din konusundaki görüşleri daha da belirginleşmiştir. Seçim öncesi yayınlanan *Ak Günlere* adlı seçim bildirgesinde, din konusuna dört sayfalık ayrı bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölümde inanç özgürlüğünden; düşünce özgürlüğü gibi demokrasinin vazgeçilmez bir

unsuru olarak söz edilmiştir. Bu bildirmede ayrıca, din-ilerleme bağlamındaki kadim tartışma konusuna da girilmiş ve dinin ilerlemeye engel olmadığı açıkça beyan edilmiştir: "CHP, Türk halkının dinsel inançlarının, dine bağlılığının, demokratik yoldan ve sosyal adaletle kalkınma için bir engel değil, tersine, kolaylaştırıcı bir etken olduğu kanısındadır. (...) Dine bağlılığın yenilemeye, ilerlemeye, sosyal adaletçi atılımlara engelmeye gibi görünmesinden, yalnız sömürülerini sürdürülebilmek için halkı karanlıkta tutmak isteyen maddiyatçı ve çıkarıcı çevreler değil; o çıkarıcı çevrelerin oyununa gelerek, aldatmacasına kanarak, dinî geleneklere, manevî değerlere bağlılığı, ilericilikle bağdaşmaz sanan bazı aydınlar da sorumlu idiler. Bu sanıya kapılanlar, geçmişte, halkın din duygularını incittikçe, insanlık onurunu da zedelemişlerdir ve o yüzden halkı, din istismarcısı büyük çıkar çevrelerinin kucağına doğru itmeleridir. Fakat hızla değişen Türkiye'de artık bu bakımdan da durum değişiyor. Halkla bütünleşen CHP'deki yeni akımın etkileyebildiği geniş bir aydın kesimi, halkın dine bağlılığına ve manevî değer ölçülerine içten saygı göstermektedir." (*Ak Günlere* 1973: 162-3) CHP'nin din politikası konusundaki bu yeni tutumu, 1977 seçimlerinde de devam etmiştir. Kurtuluş Kayalı, CHP tarafından 1977 seçimlerinde birkaç din adamının aday gösterilmesini, din konusunda 1973'ten daha ileri bir noktaya varıldığının işareti olarak kabul etmiştir. (Kayalı 1994: 144)

Ortanın Solu akımının etkin olduğu dönemde oluşan bu ılımlı ve demokratik laiklik anlayışını sonradan Ecevit "dine saygılı laiklik" şeklinde formüle etmiş ve DSP'nin temel bir söylemi olarak vurgulamıştır.

Ortanın solu yaklaşımı sağ ve soldaki tüm siyasal akımların toplumculuk paydasında birleştiği bir dönemde bireyci bir damarı bünyesinde barındırmış bir akımdır. Bireyi

yok sayan, bireyin toplum yararına feda edilmesini savunan sol görüşlerden belirgin bir şekilde ayrılmıştır. Bu ayrılma da daha çok, liberal-sol Turan Güneş'in etkisiyle olmuştur. Güneş, salt toplumu önceleyen, toplumu her şeyin üzerinde gören, bireyi önemsemeyen, hatta yok sayan bir solculuğa karşı olmuştur. Güneş, bireye önem veren yaklaşımıyla siyasal liberalizme yaklaşmıştır. Güneş'e göre, bir birey olarak insan, toplumdan ayrı olarak, bizzatı bir varlık ve değerdir.³⁰ Toplumunu, bireyden ayrı ve aşkın bir kategori olarak değil, bireylerden oluşan bir topluluk olarak kabul etmiştir. Bu konudaki görüşlerini 1966 yılında, SBF "Sosyal Demokrasi Der-neği"nde yaptığı bir konuşmasında şu şekilde izah etmiştir: "Ortanın Solunu nitelendiren özellik onun insan değerine verdiği önemdir. İnsan en büyük değerdir. Toplumculuk kişi yararının, toplum yararına feda edilmesi demek değildir. Ortanın solundaki bir toplumda her fert ayrı, üstün bir değere sahiptir. Kişi yüce varlıktır ve onun manevî değerlerine say-gı gerekir. Bu temelden hareket ederek insan değerinin toplum içinde saygı ile karşılanması ve geliştirilmesi sağlanmalıdır. Ortanın solu ekonomik tahlillerden değil, spiritüel düşüncelerden hareket eder. Meseleleri bu açıdan görür, ve buna aykırı felsefeleri ortadan kaldırmayı amaç bilir. Ortanın solu toplumda sınıf gerçeğini kabul eder, yalnız bu sınıf çatışmasını, ekonomik sürece bağlamaz. İkili bir sınıf ayrımından ziyade çoklu bir sınıf ayrımını kabul eder. Sınıf çatışması yerine toplum ilişkilerinin değiştirilmesi ile bireyin vaziyetinin de değişeceğini kabul eder."³¹

Ortanın Solu akımı, mülkiyet ve girişim özgürlüğü konusunda da aşırı soldan ayrılan, liberal görüşleri barındırır. Ecevit'e göre,

³⁰ Güneş, Turan, "Dış Yardım", *Hür Vatan*, 2.12.1961, s. 3.

³¹ "Prof. Güneş Ortanın Solunu İzah Etti", *Ulus*, 30.12.1966, s. 1, 7.

Ortanın Solu, girişim özgürlüğüne, mülkiyet ve miras haklarına yer vermiş³²; bu özgürlükleri demokrasinin bir gereği ve koşulu olarak görmüştür. Bütün ekonomik faaliyetlerin devlet elinde toplandığı, kişisel mülkiyetin tamamen ortadan kalktığı, herkesin yaşayabilmek için devlet kapısına başvurmak zorunda olduğu ve devleti yönetenlere hoş görünmek mecburiyetinde bulunduğu toplumlarda, devlet denetlenemeyecek kadar, karşısında hak aranmayacak kadar özgürlüğü ve kişiliği ezecek kadar güç kazanır. (Ecevit 1975: 44) Ortanın Solu akımı düşünce özgürlüğüne de büyük önem vermiştir. Bu özgürlük ne bir ülkü uğruna, ne toplum veya devlet uğruna, ne de din adına kısılabılır. (Ecevit 1975: 111)

Ortanın Solu akımının bir özelliği de yerel-ulusal değerlere önem vermesindedir. Ortanın Solu enternasyonal bir ideoloji olan Marksizmden kendisini bilinçli olarak ayırmıştır. Hatta Ecevit, Marksist kökeni itibarıyla bilinçli olarak sosyal demokrasi kavramını kullanmamış; demokratik sol kavramını tercih etmiştir. Turan Güneş'e göre de demokratik bir ülkede, genel oyla iktidarların işbaşına geldiği bir ülkede sol akımların, aşırı dahi olsa, belli bir gerçekçiliğe ve milliliğe ihtiyaçları vardır. Toplum gerçeğine oturan, toplumun kendi değer yargılarına oturan bir solcu politika, milli politikadır. Sol partilerin başarılı olabilmeleri için programının ve programının kökenlerinin halka ters gelmesi gerekir.³³ Güneş'e göre ortanın solu yerli ve millî bir akımdır.³⁴

Ortanın Solu hareketi düşünsel olduğu kadar örgütsel bir harekettir. Amacı parti

³² Fakat Ecevit, bu hakların, "kamu yararı" ile sınırlı olduğunu savunmuştur (Ecevit 1975:44).

³³ İpekçi, Abdî, "Turan Güneşle Sohbet", *Milliyet*, 16.3.1976, s. 6.

³⁴ Güneş, Turan, "Yeni Şartlar Karşısında CHP", *Milliyet*, 26.4.1967, s. 2.

içindeki geleneksel görüşlü ve yaşlı yönetici kuşağını, genç ve halka yakın yöneticilerle değiştirmektir. Bu amaca büyük ölçüde ulaşılmıştır. 1960'lardan başlayıp 1973'e kadar geçen süreçte parti yönetim kademelerinde hem daha genç kesimlere, hem de toplumun işçi ve esnaf gibi alt katmanlarına da yer verme açısından oldukça başarılı olunmuştur. Bu dramatik dönüşümü, bir ilçe kongresine katılan Nermin Neftçi anılarında şöyle anlatmıştır: “Delegelerin oturduğu sıralara kaymıştı gözlerim. Hayret, kimseyi tanımyordum. Onlar da bana ‘Bu kadın da nereden çıktı?’ gibilerden, boş gözlerle bakıyorlardı. Hepsi işçi kılıklıydı. Bir kısmını, küçük pazarda çok iyi bildiğim hamallara benzettim. Arka sıralarda neyse ki bir iki tanıdık yüz vardı.” (Neftçi 1997: 228)

Ortanın solu akımı, gerek parti içinde gerekse ülke içinde demokrasiyi ve özgürlükleri önemseyen bir anlayışı oturtmayı amaçlamıştır. Fakat Ecevit parti içi iktidarını pekiştirdikten ve tek adamlık yönetimini kurduktan sonra demokratik söylemlerinden uzaklaşmaya başlamıştır. Ecevit'in şahsında başlayan değişim ve dönüşüm, bir süre sonra Ortanın Solu akımının temel iddialarının da önemini yitirmesine neden olmuştur. Ecevit'in adım adım tek adamlık yönetimini kurmasıyla birlikte Ortanın Solu akımının demokratik yaklaşımı unutulmaya yüz tutmuştur. Ecevit kendi yönetimini kurmak için öncelikle Ortanın Solu akımının beyin takımı konumundaki Mülkiyeliler grubunu önemli konumlardan uzaklaştırmaya başlamıştır. Esasen Ortanın Solu akımı, içinde güçlü bir liberal damar barındırmakla birlikte, CHP'nin geleneksel ideolojik tercihlerinden biri olan korporatizmin etkisinden de tam olarak kurtulamamıştır. Ziya Gökalp'ten bu yana piyasacı-girişimci ruhunun yerine geçecek, ancak komünizme de ödün veremeyecek bir dayanışmacılık ruhu, Ecevit tara-

findan ulusal bünyemize en uygun tercih olarak ileri sürülmüştür. Kooperatifçilik, halk sektörü ve köy-kent idealleri bunun en açık delilleridir. Özellikle Ortanın Solunu sahiplenen akademisyenler tarafından, Ecevit'in bu tür görüşlerinin bizzat sosyal demokratlaşmaya engel olduğu açıkça ifade edilmiştir. (Savaş 2000: 232) Fakat zamanla, Turan Güneş gibi liberal-sol aydınların Ecevit tarafından dışlanması ve Ecevit'in tek adamlık yönetimini pekiştirmesiyle birlikte, sözü edilen korporatist ruh partiye tamamen egemen olmuştur. CHP, gerek siyasette, gerekse ekonomide daha devletçi, daha statükocu bir anlayışa kaymıştır. Bu da Ortanın Solundan/sosyal demokrasiden uzaklaşmayı getirmiştir.

Yukarıda da değinildiği gibi, 12 Eylül sonrası kurulan ve CHP'nin uzantıları niteliğindeki Baykal'ın CHP'si ve Ecevit'in DSP'si gerek söylem olarak gerekse eylem olarak Ortanın Solu'ndan farklı bir ideolojik çizgide siyaset yapmışlardır. Özellikle 28 Şubat sürecindeki politikalarıyla Ortanın Solu öncesindeki eski CHP'nin ideolojik çizgisine kaymışlardır.

Son yıllarda, kendisini “liberal sosyal demokrat”³⁵ olarak tanıtan Kemal Derviş, “ortanın solunu birleştirme” amacıyla olduğunu beyan etmiştir.³⁶ Zaman zaman oldukça demokrat ve özgürlükçü açıklamalar yapan Derviş'in söylemleri çok belirgin ve istikrarlı bir seyir takip etmemiştir. Demokrasi ve laiklik konularında zaman zaman, Ortanın Solu akımının görüşlerini andırır bir biçimde özgürlükçü yorumlar yapsa da, bu yorumları istikrarlı ve kalıcı olamamış; bir süre sonra, önceki söylemlerini revize eden açıklamalar yapmıştır. Örneğin bir söyleşi-

³⁵ “Derviş'in Solu'na sabah ola hayrola!”, *Milliyet*, 27/04/2001

³⁶ “Kemal Derviş'in 15.8.2002 tarihli basın toplantısı”, (www.belgenet.com/2002/dervis_150802).

sinde vesayetçi bir demokrasi anlayışını dilendirmişti: “De-mokrası, demokrasi karşılarına karşı kendini her zaman korumak durumundadır. (...) Türkiye’de ise bazı siyasi partiler, bazı siyasiler demokrasiyi seçim kazanıp veya seçimle bir güç elde edip kendi yandaşlarını devletin kilit noktalarına taşıma ve devleti ele geçirme aracı olarak görüyor. Bu demokrasi değildir. Şimdi sivil kurumlar kendi başına bunu önleyemiyorsa, işte o zaman geçmişte olduğu gibi TSK’nın güçlü bir şekilde temsil edildiği MGK, Cumhurbaşkanlığı gibi anayasal görevleri olan bazı kurumlar bu duruma müdahale etmiştir. TSK’nın, hiçbir zaman durup dururken, ortada hiçbir sorun, çözümsüzlük, bir anayasa ihlali yokken demokrasiyi zedeleyecek bir tutumunu ben şahsen hatırlamıyorum. (...) Demokrasinin Anayasa’ya ve MGK gibi anayasanın önemli kurumlarına ihtiyacı var. ..”³⁷ Bu tür görüşlerin liberalizme de Batılı anlamda sosyal demokrasiye de ters görüşler olduğu açıktır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Ortanın Solu akımı Kemalist devrimleri demokratik ve halkçı bazda yeniden yorumlamış; tek parti yönetiminin halktan kopukluğunu ciddi bir şekilde eleştirmişti. Kemal Derviş’te ise böyle bir eğilim görülmektedir. Derviş’e göre, Atatürk devrimleri sol devrimlerdir.³⁸

4. Sonuç

Ortanın Solu, esas olarak, CHP’yi Avrupâi anlamda, siyasal liberalizmi de içeren bir sosyal demokrat parti yapmayı amaçlayan bir siyasal harekettir. Ortanın Solu akımı, özetle, toplumun menfaatlerini bireyi yok saymadan savunan, siyasal liberalizmi içeren, seçkin

olmayan, Marksist olmayan, statükonun değil halkın değer ve taleplerine önem veren, sosyal adaleti savunan demokrat ve özgürlükçü bir harekettir. 1965’te bir slogan olarak ilan edilen bu akım, 1969’da entelektüel içeriğine kavuşmuştur. Söz konusu siyasal akımın önderliğinde girilen 1973 ve 1977 seçimlerinde CHP, tarihinin en yüksek oy oranına ulaşmıştır. Fakat Ecevit önderliğinde 1978 yılında kurulan hükümet, Ortanın Solu akımının temel iddialarını uygulamaya geçirememiş, başarısız icraatları nedeniyle, başta yoksul kesimler olmak üzere geniş toplum kesimleri, 1979 yılında CHP’den desteklerini çekmişlerdir. CHP’nin %42 olan oy oranı, %29’a düşmüştür. Bu başarısızlık aynı zamanda Ortanın Solu akımının da sonunu ifade etmektedir.

Bu siyasal başarısızlığın yanı sıra CHP 1970’lerin ortasından itibaren ideolojik olarak da dönüşmeye ve değişmeye uğramıştır. Özünde güçlü bir liberal damar bulunan Ortanın Solu akımın yerini zamanla, özellikle Ecevit’in tek adamlık yönetimiyle birlikte, eski CHP’nin korporatist/dayanışmacı ve devletçi yaklaşımı almıştır. Kooperatifçilik, köy-kentler ve halk sektörü gibi Ecevit’e özgü görüşler CHP’nin egemen görüşleri haline gelmiştir. Bu dönemde Turan Güneş gibi liberal-sol partililer de bilinçli olarak parti yönetiminden uzaklaştırılmışlardır. Esasen artık bu dönemde ideolojiden çok bir iktidar kavgası öne çıkmıştır. CHP içindeki hizipler, ideolojik eksende değil, parti içi iktidara yönelik gruplaşmalar şeklinde ortaya çıkmıştır. Ortanın Solu da, sosyal demokrasi de unutulmuş, şiddetli bir hizipler savaşı partiyeye egemen olmuştur. Bu tür bir yapı, 1979 seçimlerinde ağır bir yara almış ve CHP (ve uzantıları olan partiler) bir daha %42’lik bir başarıya hiçbir zaman ulaşamamışlardır. “düzen”i değiştirme söylemiyle yola koyulan Ortanın Solu akımı yerini, her

³⁷ Düzel, Neşe, “Derviş: Ekonomik krizi çözemsek şeriat gelir”, *Radikal*, 21.10.2002

³⁸ “Kemal Derviş Radikal İçin Yazdı”, *Radikal*, 14.1.2004.

başı sıkıştığında “düzen”in yardımına koşmayı görev olarak bilen eski yaklaşıma bırakmıştır.

Son yıllarda, kendisini “liberal sosyal demokrat” olarak tanıtan Kemal Derviş, ortanın solunu birleştirme amacıyla olduğunu beyan etmiştir. Fakat Derviş’in söylemleri de çok belirgin ve istikrarlı bir seyir takip etmemiştir. Demokrasi ve laiklik konularında zaman zaman, Ortanın Solu akımının görüşlerini andırır bir biçimde özgürlükçü yorumlar yapsa da bu yorumları istikrarlı ve kalıcı olamamış; önceki söylemlerini revize eden açıklamalar yapmış; vesayetçi bir demokrasi anlayışını dillendirmiştir.

Kaynakça

-Kitaplar:

ABADAN, Nermin, *1965 Seçimlerinin Tablolu*, Ankara: Sevinç, 1966.

AHMAD, Feroz ve AHMAD, B. T, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi*, İstanbul: Bilgi, 1976.

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, İstanbul: Hil Yayın, 1994.

AKAT, A. Savaş, *Sosyal Demokrasi Gündemi*, İstanbul: Armoni, 1991.

ALBAYRAK, Sadık, *Türk Siyasi Hayatında MSP Olayı*, İst.: Araştırma Y., 1989.

ALTUĞ, Kurtul, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a*, İstanbul: Yılmaz, 1991.

AYDEMİR, Ş. Süreyya, “Ekonomik, Politik Değişmeler”, *Türkiye’nin Yapısal Analizi*, Ankara: Ulusal, 1971:27-64.

BARLAS, Mehmet, “Turan Güneş Yorumluyor”, *Türkiye’de Darbeler ve Kavgalar Dönemi*, İstanbul: Birey Yayınları, 2000:161-235.

BEKTAŞ, Arsev, *Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi*, İstanbul: Bağlam, 1993.

BİLA, Hikmet, *CHP 1919-1999*, İstanbul: Doğan Kitap, 1999.

CHP, *Ak Günlere-CHP Seçim Bildirgesi 1973*, Ankara: Ajans-Türk, 1973

CHP, *CHP XX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu*, Ankara: Ulusal, 1970.

CHP, *CHP’nin Düzen Değişikliği Programı*, Ankara: Ulusal Basımevi, 1969.

CHP, *XX. CHP. Kurultay Bildirisi*, Ankara: 6.7.1970.

CEMAL, Hasan, *Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım*, İstanbul: Doğan, 1999

ÇİĞİT, Dündar, *Benim Bildiklerim, O’nun Anlattıkları: Batmayan Güneş Turan Güneş*, İzmit: Kocaeli Gazetesi Yayınları, 1983.

ECEVİT, Bülent, *Ortanın Solu*, İstanbul: TeKin, 1975.

ECEVİT, Bülent, “Sol’a Yönelişin Öncülüğünü CHP’nin Üstlenmesini İstiyordum”, *Tarih ve Toplum*, C. 24, Sayı 141, Eylül 1995:61-64.

EZHERLİ, İhsan, *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, Ankara: TBMM, 1986.

FEDAYİ, Cemal, *Turan Güneş Siyasal Yaşamı ve Siyasal Düşüncesi*, Ankara: Hacettepe Ü., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2003.

GÜLEY, Ferda, *Kendini Yaşamak: Anılar*, İstanbul: Cem, 1990

GÜNEŞ, T., E. Kongar, D. Perinçek, *Atatürk’ün Bugünkü Önemi*, İstanbul: Aydınlik, 1980.

GÜNEŞ, Turan, *Türk Demokrasisinin Analizi*, (Haz. Hürşit Güneş) Ankara: Ümit Yayıncılık, 1996.

KAYALI, Kurtuluş, *Ordu ve Siyaset: 27 Mayıs-12 Mart*, İstanbul: İletişim, 1994.

KIŞLALI, A. Taner, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge, 1993.

KİLİ, Suna, *Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler*, İstanbul: Boğaziçi Ü., 1976.

KUMAŞ, Rahmi, *CHP’nin Soyağacı*, İstanbul: Çağdaş Yay., 1999.

KÜÇÜKÖMER, İdris, *Düzenin Yabancılaşması*, İstanbul: Ant, 1969.

NEFTÇİ, Nermin, *Demokrasinin Kilittaşları*, Ankara: Tesav, 1997.

PULUR, Hasan, *Olaylar ve İnsanlar 2*, Ankara: Bilgi, 1978.

SAĞLAMER, Kayhan, *Ecevit Olayı*, Cilt 2, İstanbul: Belge, 1974.

SAVAŞ, Aycan, *Türkiye’de Ortanın Solu Hareketi*, Ankara: Hacettepe Ü., (Yayınlanmamış Master Tezi), 2000.

SENCER, Muzaffer, *Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, İstanbul: Gün, 1971.

SİMAV, Akın. *Turan Güneş’in Siyasal Kavgaaları*, İzmir: İstiklal Matbaası: 1975

TEZİÇ, Erdoğan, *Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler)*, İstanbul: Gerçek Yayınları, 1976.

TOKER, Metin, *Not Defterinden*, İstanbul: Milliyet, 1981

TOKER, Metin, *İsmet Paşa’nın Son Yılları 1965-1973*, Ankara: Bilgi, 1993.

TURAN, Şerafettin, *İsmet İnönü: Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 2000.

YAYLA, Atilla, *Siyaset Teorisine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1988.

YETİŞ, Mehmet, *Cumhuriyet Halk Partisi’nde Ortanın Solu Hareketinin Doğuşu ve Gelişimi*, (Yayımlanmamış Master Tezi), Ankara: SBF, 1989.

Diğer Kaynaklar:

Arman, Ülkü, “CHP’yi Karıştıran Mesele: Siyasi Af”, *Akşam*, 22.1.1972, s. 5.

Arman, Ülkü, “CHP ve Halk Dalkavukluğu”, *Akşam*, 24.1.1972, s. 5.

Arman, Ülkü, “Ecevit, Af İnönü’nün Hakkıdır Diyor”, *Akşam*, 23.1.1972, s. 5.

Arman, Ülkü, “CHP’nin Şanssızlığı”, *Akşam*, 7.1.1972, s. 7.

Arman, Ülkü, “Solculuk-Sağcılık”, *Akşam*, 11.1.1972, s. 5.

Arman, Ülkü, “Eleştirilme Rekoru Ecevit’te”, *Akşam*, 25.2.1972, s. 5.

Arman, Ülkü, “Bülent Ecevit Suçlamalara Cevap Veriyor”, *Akşam*, 26.1.1975, s. 5

Baykal, Deniz, “Demokratikleşme Sürecinde CHP”, (konuşma), Ankara: 16 nisan 1988.

“C.H.P.: Yön Aranıyor”, *Yön*, 4 Nisan 1962, Sayı 16, s. 6.

“C.H.P.: Yön Aranıyor”, *Yön*, 4 Nisan 1962, Sayı 16, s. 6.

“CHP Parti Meclisi Raporu Üzerinde Görüşmeler”, *Ulus*, 20.10.1966, s. 7.

“CHP’de Mülkiyeliler”, *Yeni Ortam*, 1.3.1974, s. 1, 8.

“Derviş’in Solu’na sabah ola hayrola!”, *Milliyet*, 27/04/2001

Düzel, Neşe, “Derviş: Ekonomik krizi çözemsek şeriat gelir”, *Radikal*, 21.10.2002

Güneş, Turan, “Aydınların Diktatörlüğü”, *Hür Vatan*, 20.2.1962, s. 3.

Güneş, Turan, “Dış Yardım”, *Hür Vatan*, 2.12.1961, s. 3.

Güneş, Turan, “Yeni Şartlar Karşısında CHP”, *Milliyet*, 26.4.1967, s. 2.

Ilgaz, Turhan, “Güneş’e göre Ecevit Sevgisi de CHP’ye Oy Kazandıracak”, *Cumhuriyet*, 23.6.1973, s. 4.

“İlk Hedefler Beyannamesi”, *Ulus*, 15.1.1959, s. 4.

İpekçi, Abdi, “Turan Güneş’le Sohbet”, *Milliyet*, 16.3.1976, s. 6.

“Kemal Derviş’in 15.8.2002 tarihli basın toplantısı”, (www.belgenet.com/2002/dervis_150802).

“Kemal Derviş Radikal İçin Yazdı”, *Radikal*, 14.1.2004.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 21.9.1976, B.135, O. 1, Cilt 20, s. 687

Öymen, Altan, “Ecevit Siyasal Hayatını Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 18.1.1975, s. 4.

liberal düşünce

Öymen, Altan, “Ecevit Siyasi Hayatını Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 22.1.1975, s. 4.

Öymen, Altan, “Ecevit Siyasi Hayatını Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 26.1.1975, s. 4.

Öymen, Altan, “Ecevit Siyasi Hayatını Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 27.1.1975, s. 4.

“Prof. Güneş Ortanın Solunu İzah Etti”, *Ulus*, 30.12.1966, s. 1, 7.

Ülman, Haluk, “Başarının Sırrı”, *Halk*, 22.10.1973, s. 2.